

uplatněná otevřela ovšem pro blízkou i dalekou budoucnost cestu přesunutí váhy aktu do svěcení. V budoucnu bude svědectvím opravdovosti reformačního stanoviska o všeobecném kněžství, bude-li chápána Řehořova argumentace a smysl volby kněží bratrských v plné určitosti, nebo bude-li dáváno více místa aktu svěcení v souvislosti s osobní apoštolskou sukcesí. Pak bude i historické vyličení složitého děje ve Lhotce zabarvováno ve prospěch této myšlenky.

DĚJINY JEDNOTY BRATRSKÉ

[I I I]

Počátky

NAPSAL ThDr. RUDOLF ŘÍČAN

[I I I]

Počátky

Nový lid bez meče – Šíření nového bratrstva – Odchod do Kunvaldu – Kněz Michal ze Žamberka – Valdenští a Bratři do 1460 – Písmo jediným základem nového společenství – První pronásledování. Jeho důvody – Rozdíly mezi Bratřími a husity – Průběh pronásledování – Martin z Krčína – Obrany – Rokycana a Bratři – Svolení rychnovské 1464 – Jméno Jednoty – Sociální původ – Kdo je pravým knězem? – Úvahy a hledání – Myšlenka na vlastní kněžství u husitů – Politická situace – Volba kněží 1467 – Výsledky.

ŘEHOŘ A JEHO PŘÁTELE byli Chelčickým zaujati a četli pozorně jeho spisy. Viděli v něm věrného tlumočníka Božího zákona a dali na sebe silně zapůsobit jeho argumentací, zvláště pokud šlo o poměr křesťana ke světu. Byli posíleni i jeho touhou po nápravě husitské církve i jeho rozhodným krokem k Písmu jako k jediné normě učení i řádů a rozhodným nastoupením cesty života Bohu cele oddaného, světu navzdory. Byli více než prve naplněni touhou po utvoření takového společenství, kde by jedni druhým sloužili k víře a ke křesťanskému životu. Očekávání, že takové společenství bude vytvořeno, bylo takřka ve vzduchu. Nebyl to jen Rokycana, který vyhlížel dobré křesťany skryté v koutě. Kolovala slova prý Matěje z Janova o lidu bez meče, jenž prospěje. Politicky zabarvená proroctví právě z let padesátých šířila tento výrok. U Bratří nebylo daleko k odhodlání naplnit proroctví skutkem, a k naději, že se ona slova týkají právě jich.

Ale nebylo třeba proroctví šířených v lidu. Bratři budou skupinou vědomě nepatrnou počtem, budou menšinou, jak sluší na věrné Kristovy. Pravá Kristova církev byla vždy menšinou mezi lidmi. Uprostřed obecného porušení utvoří kruh, v němž budou slavit Boha, konajíce v hledání spasení svůj úkol ve světě. . 'vět má být zburcován ze své netečnosti, aby se poznal ve svém odvrácení od Boha, aby se zalekl jeho soudu a chopil se jeho milosti. Neboť pro svět, pro porušenou církev, je naděje, jen když pozná milost nabízenou v Kristu Ježíši. Budou záchranným společenstvím, kde se soustředí věrní, odloučení od světa propadajícího zkáze v posledním lidském věku. Pro se Bratři prostě nepřipojili k bratrstvu chelčickému? Někteří z nich se vskutku do Chelčic přestěhovali. Ale snad brzká smrt Petrova způsobila, že

popud Řehořův byl však ustanoven na první místo mezi svými druhy. Vynikal mravní bezúhonností více než – jak se po čase ukázalo – vůdcovským nadáním.

Volba byla akt víry, oprošťující se s velikou smělostí od lidských opor a tradic. Autorita B. Řehoře a kladný výsledek podepřely její uznání; také zjevení, jehož se B. Řehořovi dostalo a jež ukazovalo i k přednímu místu B. Matěje, padalo mezi Bratry na váhu. Ale vyskytly se i pochybnosti, lze-li laiky ustanovit kněžími beze všeho vztahu k dotavadní kněžské posloupnosti. I bylo dodatečně rozhodnuto vyjít vstříc mdlejšímu u víře i veřejnému úsudku, jenž musil být očekáván, a získat pro zvolené svěcení či potvrzení jednak z pramene římského, jednak z valdenského, o němž se věřilo, že se datuje z dob předsilvestrovských. B. Michal, kněz římsky svěcený, byl vyslán k nejstaršímu valdenskému knězi v Čechách, aby si od něho vyžádal svěcení – ochota onoho kněze měla být znamením, že Bůh schvaluje tuto cestu – a aby přenesl toto svěcení spolu se svým svěcením římským na zvolené tři Bratry, podle jiných zpráv jen na B. Matěje. [Onen valdenský kněz nebyl biskup Štěpán, upálený ve Vídni 19. srpna 1467; synod Bratří se patrně konal, když už Štěpán nebyl na svobodě.] Když se tak stalo, vzdal se B. Michal svého kněžství římského a ovšem i valdenského, přijatého jen za daným účelem. Dalším losováním byl zvolen za bratrského kněze a vyžádal si nové potvrzení od B. Matěje. Došlo tedy i po tomto potvrzení prvních kněží z pramene staršího ke zcela určitému rozchodu s kněžstvím římským i valdenským. Bratři si byli ostatně dobře vědomi toho, že se jejich postup nesrovnává s řádem církve římské, podle něhož byl by přece světitel jejich prvních kněží a dokonce už B. Matěje musil býti biskup, ne toliko kněz. Zřizují si vědomě vlastní kněžský řád s ujištěním, že tento „původ“ Jednoty je zřejmě založen v příkladu církve apoštolské a ve zjevené vůli Boží. Písní „Radujme se vždy společně ... zbudil nám [Bůh] ku pomoci vůdce věrné v tyto časy ...“ dali výraz díkům za vedení, kterého se jim od Boha dostalo.

Dosah události byl veliký. Bratři dovršili svou organizaci způsobem, jenž sice jeví v dodatečném jednání známky kompromisu, v každém případě však se odvážili zřídit kněze, které si sami zvolili a získat jim posvěcení bez účasti římského či jiného biskupa. Byla přijata a provedena zásada, že není zásadního rozdílu mezi knězem a biskupem, vlastní důraz pak položen na vnitřní kvalifikaci budoucího kněze a na volbu sboru. Kompromisnost závěrem

krok, ke kterému se odhodlají prostě z vnitřní nutnosti, aby dokonali organizaci svého společenství a zřídili skutečně jednotu, na Římu už nijak nezávislou a porušeností církve římské i české nezatíženou? Tomuto výkladu by nasvědčovala okolnost, že svůj rozhodný čin svěří Rokycanovi teprve řadu měsíců po jeho provedení, a to zprvu s váháním.

Roku 1467 byl olomouckým biskupem po tříletém věznění upálen B. Jakub Chulava z Vyškova, protože neodvolal tvrzení, že zlý kněz neposvěcuje; vždyť Pán Ježíš řekl, že zlý strom nemůže nésti dobrého ovoce [Mat. 7, 18]. Byl to první Bratr, který pro své vyznání položil život. Mohou Bratři zůstat spojení s církví, která se dopouští takových věcí proti vyznavačům pravdy? Situace zrála k rozhodnutí. Ani nyní ovšem nebyli k němu připraveni všichni stejně. Řehoř stále předstíhal ostatní. Byl posílen jakýmsi viděním o budoucích kněžích Jednoty a pojal je jako Boží zjevení. Své důvody a své pojetí pravého kněžství dovedl vyložit perem a jistě i živým slovem. Po dobrých zdáních se strany některých přátel – byl to zejména výrok Martina Lupáče, jenž jim byl v té době oporou jaksi místo Rokycany, zemřel však již r. 1468 – vypsali Bratři r. 1467 modlitby s postem, aby Bůh zjevil, zda již je skutečně čas k odloučení od řádu římského a ke zřízení vlastního kněžství. K doptání Boží vůle užito pak po biblickém příkladu losu. Když los vyšel kladně, předsevzali si Bratři vyhledat osoby ke kněžskému úřadu vhodné a sešli se snad na Zelený čtvrtek [26. března] 1467 ve vsi Lhotce u Rychnova v počtu kolem šedesáti osob. Tam zvolili nejprve dvacet Bratří starších ke správě sborů. Pak přistoupili k volbě kněží. Vykonali ji tak, že vybrali devět Bratří, které pokládali za způsobilé k té funkci podle jejich duchovních darů a podle jejich života, a připravili dvanáct lístků. Na třech z nich stálo kladné „jest“. Byla tedy jistá možnost, že nebude zvolen nikdo nebo jen jeden či dva z těchto mužů. V prvním případě byli by volbu odložili. Zvláštní souhlas vůle Boží se svým podnikáním spatřovali v tom, že byly vytaženy všechny tři lístky s kladným textem. Za kněze byl tak zvolen selský syn Matěj z Kunvaldu, mlynář Eliáš z Chřenovic na Moravě a krejčí Tůma z Přelouče, latiny znalý. B. Řehoř se účastnil všeho přípravného jednání i volby, zůstával však mimo kruh těch, kdo byli k volbě vybráni, maje mezi Bratřími bez výslovné funkce uznávané vůdčí postavení. Ze zvolených byl Matěj nejmladší, dvacetipět až třicetiletý, na

Chelčice nenabýly pro ně trvalé přitažlivosti. Neslyšíme o nikom z tamního kruhu, jenž ještě po určitou dobu trval, kdo by vynikal dary v míře blízké Petrovým. Ostatně ani sám Petr nebyl organisátor a Lukáš Pražský v pozdější kritice jeho učení zdůraznil, že nevedl duchovenskou péči o sbor. Snad nebylo v Chelčicích ani dost místa pro větší počet nových osadníků. Snad se zdály jim, zahleděným do myšlenky na odvrát od světa, i Chelčice s blízkými Vodňany příliš ve světě. Snad se mezi tamními bratry vytvořila určitá tradice, která je činila výrazným sdružením, k němuž nebylo snadno připojit se těm, kdo s nimi po léta nevyrůstali. Nebo snad způsobil spor o kázeň při večeři Páně mezi chelčickými a vilémovskými, že Bratři, kteří si jinak vážili obojích, chtěli zůstat stranou. Nad dohady nepokročíme. Někteří chelčičtí vstoupili ostatně časem do jednoty Řehořovy. Jan Chelčický [† 1484] náležel mezi její čelné údy. Jiní zůstali stranou. Řehoř se i později stýkal s nimi i s jejich, jak se zdá, nejvýznamnějším mluvčím Janem Kolářem ve Vítanovicích u Mladé Vožice na Tábořsku.

Také vilémovští tvořili nadále zvláštní společenství, doložené ještě v 16. století. Ve vilémovském klášteře byla r. 1521 tištěna Chelčického „Sít' víry“.

Bratři se ovšem nepřipojili ani k táborům. Jednak proto, že „moc světa k sobě připojili a s ní se v jedno tělo pletli“, bojující pro víru mečem bez trpělivosti, takže se i táborští kněží příliš účastnivali vojenských tažení a při nich podávali svátost bez dostatečné kázně; jednak i pro odchylné pojetí večeře Páně. A vytýkali tábořským kněžím nepevnost, že se dali navenek odtisknout od svého vyznání, v soukromí však je dále drželi. Ostatně bylo jich již jen zcela málo. [Blahoslav, „O původu Jednoty bratrské a řádu v ní“, kap. X]

V těchto skupinách i mimo ně nacházeli Bratři ohlas i souhlas. Jejich kruh se z původního sdružení Rokycanových posluchačů rozšířil ve volné sešupení Bratří a Sester, žijících v hloučcích i ojedinele po různých místech Čech a brzy i Moravy. Vzájemné spojení prostředkoval především B. Řehoř. Řehoř vynikal – na rozdíl od Chelčického – vůdcovským a organizačním nadáním. Byl pln zvláštní horlivosti pro život odříkavě věnovaný službě Boží, ale měl i osobní pouto, jímž se mu dařilo získávat a shromažďovat k dotavadnímu týnskému kruhu jiné a vytvořit kruh Bratří a Sester. Chodil od místa k místu jako živá spojka mezi rozptýlenými skupinami a jednotlivci, i když větší část Bratří, hlavně pražských, našla společné sídlo daleko od Prahy

i od Chelčic – na panství litickém ve vsi Kunvaldu poblíž města Žamberku.

Odchod sem do ústraní měl zřejmě Bratřím usnadnit odvrácení od světa a jeho pokušení a dát možnost života co nejprostšího v bratrském společenství. Kunvald je poutal proto, že v žamberském faráři podobojí Michalovi konečně poznali kněze dobrého života a horlivého duchovního pastýře, jehož péči se rádi svěřili. Litické panství náleželo Jiřímu z Poděbrad, jemuž patrně nebylo proti mysli zalidnit Kunvald pilnými osadníky. Vyhověl tedy přimluvě Rokycanově, když jej Bratři požádali o prostředkování u krále.

U krále Jiřího: neboť Ladislav při novém pobytu v Praze náhle zemřel morem v listopadu 1457 a Jiří byl počátkem března příštího roku zvolen za krále. Zpráva o okolnostech, za nichž k stěhování do Kunvaldu došlo, pochází až z r. 1527 a brzy byla komplikována letopočtem, kladoucím odchod Bratří na litické panství do r. 1457, kdy Jiří ještě králem nebyl. Snad koncem r. 1457 či spíše na jaře 1458 se usadili Bratři v Kunvaldu, kam ostatně mohli dospět i po skupinách, a vytvořili zde první bratrský sbor.

Řehoř zval i Rokycanu, aby opustil cestu Antikristovu. Ale pokusili jsme se již výše vystihnout příčiny, které měly Rokycanu k tomu, aby zůstal na svém místě. Odpověděl záporně. Zatím mu to Bratři nezazlívali. Další události způsobily, že pozdější bratrské dějepisectví postavilo Rokycanu do stínu jako muže nedůsledného a nestatečného, jenž s Bratry nešel z osobních obav před obtížemi takového kroku. Bratři dali zprvu i z Kunvaldu jeho radu - jen s jeho schválením čtli další spisy Chelčického - a trvali nadále i s knězem Michalem v církvi podobojí, v jejímž rámci tvořili zvláštní 'jednotu'. Slova 'jednota' se užívalo o jakémkoli sdružení za cíli světskými i duchovními; pro osobitě církevní společenství ho užívá již Chelčický.

Bratři nebrali o nic méně vážně než první husité naléhavost Božího slova. Byli vzdáleni chiliastického uchýlení od biblické eschatologie, s Milíčem a Janovem však rozuměli funkci kazatele a kněze v nebezpečí posledního věku, jímž jim byl ve smyslu Písma věk církve Kristovy vůbec. S nimi i s husity všech směrů vysoce hodnotili svátost večeře Páně.

Jejich zájem se upínal i nadále k otázce dobrého kněze a k platnosti jeho úkonů. Lze předpokládat, že aspoň k svátostem přicházeli za B. Michalem

Nezdary a zklamání na jiných stranách vedly Jednotu – či aspoň ty Bratry, kteří s Řehořem domýšleli otázku kněžství do důsledků – k rozhodnému kroku. Nutily je k němu rozpaky nad platností svěcení těch kněží, kteří se k nim připojili, i na druhé straně starost, jak budou duchovně opatřeni po jejich smrti. Myšlenka na zřízení vlastního kněžského řádu odloučením od hierarchie římské nebyla ostatně české reformaci nikterak nová. Po táborech se jí zabývali i pražané kolem r. 1450, podporoval ji Payne, s nímž byl Řehoř v Slovanském klášteře v blízkém styku, literárně ji vyslovil zvláště zřetelně Martin Lupáč. Nebránil se jí v některých letech ani Rokycana. Byla prohlašována zásada, že biskupská hodnost není v podstatě vyšší nežli hodnost kněžská. Může tedy v případě potřeby kterýkoli kněz vysvětit jiného muže na kněze, anebo mohou kněží někoho ze sebe posvětit na biskupa, aby byl řádně zřízeným světitelem jiných. Šlo ovšem o Rokycanu. Vědělo se také, že prvotní církev neznala biskupů v středověkém smyslu.

Řehoř a Bratři kolem něho snad očekávali, že se Čechové k vysvěcení Rokycanovu touto cestou odhodlají. Ale on sám váhal a um spíše zarážel se nad tímto krokem Jiří, trvaje stále při myšlence smíru s Římem. K činu v té době tak neobvyklému nebylo odvahy. Smějí však před ním couvnout ti, kdo si postavili zákon Kristův za jediné pravidlo víry a života? V Bratřích rostlo vědomí, že jsou povoláni, aby již rozhodným oddělením od porušené církve vytvořili kruh věrných v pravém spojení s Kristem uprostřed pokolení převráceného a zlého, na něž doléhá hněv Boží.

Napjaté očekávání budoucích věcí bylo povzbuzeno novými válkami, které dolehly na české země jako hrozné opakování válek husitských. Nepřátelství Říma propuklo totiž koncem r. 1466 klatbou, kterou papež vyslovil nad Jiříkem, a čeští katolíci zahájili příštího roku občanskou válku. O rok později dal se papežskou politikou získat uherský král Matyáš, aby místo obrany své země proti Turkům přepadl Jiřího, jehož byl po své první manželce zetěm. Vratkost spojení husitské církve s Římem byla tu prokázána způsobem, jenž rušil všechny iluze. Myslil snad Řehoř na to, že právě za takových okolností je třeba dát české církvi příklad otevřeným odloučením od římského kněžství? Nebo naopak směli Bratři očekávat, že za upětí veřejné pozornosti k věcem politickým a k vojenským událostem bude méně nápadný a nebezpečný jejich

křesťané kněžimi duchovně. Některé z nich vyvoluje Bůh, aby byli kněžimi úřadem, což je patrné tím, že jim uděluje zvláštní dary k duchovenské funkci potřebné. Ti jsou z Boží vůle posvěceni skrze pomazání Ducha svatého a potvrzení skrze nejvyššího biskupa Krista. Lidská účast při jejich řízení na kněžství záleží v tom, že je ke kněžské funkci potvrdí starší kněží, když prve poznají jejich vnitřní způsobilost podle darů jim daných; ověří si ji jednak vážným rozhovorem s každým z nich, jednak svědectvím těch, kdo mohou svědčit o jejich příkladném životě. K svěcení kněží má být v křesťanském lidu biskup, vynikající svatostí života a Božími dary. Papežské svěcení nic neplatí, neboť papež je Antikrist, a celé římské pojetí kněžství je omylné. Římští kněží nevyhovují měřítku Řehořovu již nejen pro svůj neřestný život, nýbrž proto, že se při nich nehledí k dílu Kristovu v jejich nitru, k novému rodu. Je to stanovisko prohloubenější a k činu hotovější než k jakému dospěl Petr Chelčický a jaké po něm zastávalo jeho bratrstvo. Ajestliže Chelčický přestával na odporu ke kněžím mravně špatným a doporučoval raději zůstat bez kněze, u Řehoře roste myšlenka na nový kněžský řád.

Bratří se hned neodhodlávali k provedení důsledků svého poznání, které ostatně ani všichni s B. Řehořem nesdíleli se stejnou určitostí. Jestliže není radno užívat kněžské svěcení římského, snad je na světě církev na Římu nezávislá, v níž je pravý kněžský řád, k němuž by se mohli Bratří připojit. I zkoumali různé církve, jejichž zástupce mohli poznat v Praze nebo v sousedních zemích. Setkali se s pravoslavnými, od nichž chtěli těsně před pádem Cařihradu získat kněžství husitů; Petr Payne byl snad tehdy jednatelem husitů v té věci. Doptali se i na Armény, kteří měli biskupa ve Lvově. Bratr Tůma Písař se kdesi za Uhrami, patrně v Bosně, sešel s bogomily. Ale nikde nebyli uspokojeni.

Ohlíželi se i blízko sebe. V Čechách byli vedle strany římské a husitské, kněžstvím s ní spoutané, ještě táboři a valdenští. Proč se Bratří nemohli připojit k táborům, bylo již pověděno výše. Není ostatně ani dokladů, že by Mikuláš z Pelhřimova jako biskup světil kněze, ač tu službu v některých případech prokázal valdenským. Valdenští rovněž Bratry neuspokojovali. Bratří jim vytýkali pokrytecké užívání služeb kněží římských, aby nebyli poznáni. Kněžím valdenským měli za zlé, že užívají almužen na úkor chudých. Vůbec soudili Bratří, a někteří valdenští jim to sami potvrzovali, že současná valdenská církev, přes posilu získanou u táborů, poklesla ve srovnání s horlivostí svých předků.

i ti Bratří, kteří zůstali jinde. Vedle něho měli důvěru ke knězi Martinovi, kolem něhož se shromáždil jistý počet Bratří v Hradci Králové, někdy sídle sirotků. Neobstáli zde a přešli i s Martinem do Krčína u pozdějšího [r. 1501 založeného] Nového Města nad Metují. Jiní zůstali v Praze. V; Klatovech žili oni těžce zkoušení Bratří z Moravy z družiny kněze Štěpána, kteří vedle zásady, že zlý kněz neposvěcuje, drželi mnohé články tábořské. B. Řehoř si získal jejich důvěru, takže se připojili k Jednotě, tvořící její klatovský sbor. Také z přímých zbytků táborů se někteří stali Bratřími.

O zvláštním vlivu B. Řehoře i o odvaze víry prvních Bratří svědčí, že se k nim hlásili někteří ze zbylých adamitů a pikartů a oni že je přijali, uloživše jim ovšem delší pokání. Také někteří valdenští vstoupili již tehdy do Jednoty.

Valdenští v Čechách – je třeba zmínit se o nich znovu blíže – byli v úzkém styku s táboři. Pod jejich vlivem pokročili v některých člancích víry dále od římské církve. Zvláště němečtí táboři na Žatecku byli jim blízcí. Jihoňemec Friedrich Reiser byl vysvěcen na kněze a pak, asi r. 1433, i na valdenského biskupa od tábořského biskupa Mikuláše z Pelhřimova. Valdenští, kteří se jinak od římské církve docela neoddělovali a přijímali svátosti od jejích kněží, měli tak obdržet vlastní kněžský řád. I peněžní pomoc poskytovali jim jak táboři, tak pražané. Vedle Reiseru stal se biskupem Basilejan Štěpán, v Praze a v Žatci vzdělaný. Vznikla tak vlastně husitská, rozhodněji větev valdenská. Husité nemohli ovšem své přátele chránit na jejich cestách za souvěrci v Německu, kde šířili týž husitský směr. V letech padesátých a šedesátých zuřila inkvisice v Porýní, v Sasku, v Braniborsku, hledíc vyplnit setbu valdensko-husitskou násilím. Reiseru stihla hranice ve Štrasburku r. 1458.

V Čechách vybídli Bratří asi r. 1460 biskupa Štěpána ke spojení. Jednání probíhalo slibně, ale husitští kněží, s nimiž byli valdenští ve spojení, překazili provedení záměru, takže se k Jednotě připojili jen jednotlivci. O dvacet let později uvidíme úspěšnější pokračování tímto směrem.

Budou-li Jednotu tvořit lidé tak odlišné minulosti, co zaručí, že skutečně vytvoří jednotné společenství? Spojení s Klatovskými dalo podnět k společnému usnesení, že zanechají všech spisů odporných zákonu Božímu, ale budou dosti míti na svatém Čtení a budou se spravovati Božím zákonem. Protože zvláště šlo o večeri Páně, vyvodili z této zásady důsledek zejména v tomto ohledu a odřekli se všech spisů, které zabíhaly do spekulativních otázek

o její podstatě, zvláště spisů tábořských, ať směru pikartského, ať z pera předních tábořských bohoslovců. Týmž směrem k sprostné víře ukazoval jim ostatně právě také v otázce svátostí již Rokycana stejně jako Chelčický. Přidržel se biblického učení bez přemíry lidských výkladů Božího tajemství zůstalo pak Bratřím provždy základním věroučným pravidlem. Bylo doprovázeno vyznáním hotovosti ke křesťanskému životu. „My sme se na to vydali, abychom samým Čtením se zpravovali a příklady Pána Krista i svatých apoštoluo v tichosti, v pokoře, v trpělivosti, v milování nepřátel, jim dobře činíce i dobrého přejíce i za ně se modléce,“ psal jejich jménem B. Řehoř – z vězení, které na Bratry dolehlo přes jejich tichost i přes ochranu Rokycanovu. [Akty I. 545.]

Stali se obětí politické situace. V letech, kdy začali svůj život v ústraní, ocitaly se Čechy spolu se svým králem v popředí světové politiky. Turecké nebezpečí a slabost císaře Fridricha III. vedly ku přání, aby se správy Německa a obrany křesťanské Evropy ujal král Jiří. Pro Čechy by to znamenalo významný krok k vyproštění z izolace. Předpokladem ovšem bylo, že se co nejvíce sblíží s církví římskou. Činil v tom směru značné ústupky, až jimi byla husitská veřejnost zneklidněna a Rokycana opět pozvedal hlas na obranu kalicha. Naděje na německou korunu se ovšem ukázala lichou a tím přešlo i pokušení, které Jiřího hrozilo zlákat. On však i nadále upřímně hleděl ke smíření s papežem, ovšem na základě kompaktát. Papež Pius II. odpověděl českému poselstvu, do Říma v té věci vypravenému [1462], odvoláním basilejských článků; kompaktáta byla prý míněna jen pro generaci, již byla povolena. Ale Jiří tím více trval při jejich platnosti a tím více dbal, aby Čechům nemohlo být vytýkáno, že jich nedodržují trpěním učení, které se od římského uchyluje nad míru kompaktáty vytčenou. A tu bylo právě na Bratry poukazováno jako na disidenty.

Z mnoha důvodů. Bratří odmítali transsubstanciaci a činili odtud i nápadný důsledek: nevystavovali svátost a neklaněli se jí tím spíše, že svátostný chléb jim byl pravým tělem Kristovým jen ve chvíli přijímání. Tu věřili, že „nevidomě skrze víru jedie tělo Pána Ježíše pravé“, které „na kříži visalo a to jest s božstvím spojeno“. [Akty I. 66.] Z uvedených slov je patrné, že figurativní názor rovněž odmítali. Vyslovovali thesi, před níž se zarážel nejen Rokycana, ale i Chelčický, že zlý kněz neposvěcuje. Zjednodušovali obřady. Večeři Páně podávali ve všedních nádobách a místo hostie užívali chleba, aby

Již záhy se dovršuje sborové zřízení ustavením správního ústředí, jímž byla jakási rada starších z různých sborů. Tito starší Bratří rovnali nahodilě rozepře a vylučovali nepoddané.

A snad již touto dobou se Bratří jmenují Bratry a Sestrami zákona Kristova, kdežto nepříznivá veřejnost jim stejně brzy začala přikládat kacířské jméno „pikart“. Přese všechny protesty proti tomuto nebezpečnému jménu nedovedli Bratří odvrátit jeho užívání, až se jím i sami před zahraničními přáteli nazývali, když v reformační době pozbylo hanlivého významu. Podobně se bránili a neubránili jménu „valdenští“, i když vykládali svůj rozdíl vůči nim a zdůrazňovali vlastní „původ“ své jednoty.

Sociálním původem byli Bratří patrně z největší části z „obecného lidu“ z venkova i z měst. Od počátku náleželi k Jednotě i někteří rytíři a kněží. Při rytířích se rozumělo, že se vzdali správy poddaných, i když ne majetku. Studenti k Bratřím přidružení zůstali v Praze, kde vůbec trval jistý počet Bratří i nadále. Kněží zůstávali ve službě husitských farností, jímž prve sloužili, takže nesloužili jen Bratřím, jako opět ne všichni Bratří se mohli soustředit ve farnostech, opatřených kněžími bratrského smýšlení.

ZÁROVEN co Bratří upevňovali svoje společenství v diasporních sborech českých a moravských, promýšleli dále otázku, která je zaměstnávala od samého počátku a naléhala na praktické řešení. Mohou setrvat v církvi husitské, která při všem vzdoru k Římu zůstává ve spojení s ním a závisí na něm svěcením svých kněží, kaceřuje se s ním a přece si její arcibiskup musí dát líbit od svého někdejšího žáka a nyní vášnivého odpůrce Hilaria Litoměřického výčitku, ba posměch: „Haněj [římskou církev] jak haněj, vždy si syn její, když's vzal od ní ouřad kněžský a skrze něj všechny svátosti ...“ Bratry trápila nejednotnost a spory mezi kněžstvem obou křesťanských stran jako projev nelásky. Přičilo se jim nucení k víře násilím po způsobu „Machometově“, ovšem i svěťácký život tolika kněží. Ale nešlo již jen o stíny na jejich životě. Kdo je vůbec pravým knězem Kristovy církve?

Byl to opět Bratr Řehoř, jenž razil cestu druhým. Dospíval k pochopení všeobecného kněžství ve smyslu novozákonním a rozcházel se zásadně s pojetím sakramentálním. Základ pravého kněžství rozpoznával v moci samého Ježíše Krista, jenž působí nový rod ve věřících. V podstatě jsou všichni věrní

uhradit radit výtěžek jejich vlastní práce, pečoval Bratr zvolený v tom kterém sboru [okrsku] k shromažďování almužen. [Dekrety-D 56n.]

Vedle kněží a učitelů jsou ve svolení z r. 1464 jmenováni ti, kdo se spolu s nimi odřekli majetku a oddali se životu ve skrovnosti. Tato skupina se brzy obmezila na takové jednotlivce, kteří byli v chlapectví dáni na vychování do bratrského domu, jenž tvořil středisko sboru jako obydlí kněží, ale neosvědčili dosti nadání, aby se mohli stát kněžími. Zůstávali svobodni a konali různé služební práce. Zato trvalé místo zůstalo starším, kteří byli postaveni k doзору i nad kněžími i nad lidem, k radě těm a k péči o ty, kdo rady a pomoci potřebovali [D 56]. Časem obdržel jméno pomocníků a soudců. Měli rovnat neshody mezi Bratry či Sestrami, zejména i takové, které vznikly z rozdílného výkladu Písma [D 59]. Jsou to hospodáři i hospodyně osvědčené víry a příkladného života, kteří tvoří laické vedení sboru.

Ostatní Bratři a Sestry, žijící ve stavu svobodném, manželském či vdovském, jsou v rychnovském svolení vedeni k životu svému stavu přiměřenému, „jakž zpráva apoštolská učí“. Hospodáři jsou povinni pečovat o své rodiny i o čeleď, mají podporovat chudé spolubratry.

Zvláštní péče byla věnována „kajícím“, totiž těm, kdo se do bratrského společenství hlásili, litující předchozího způsobu života. Aniž byla již vytvořena příslušná pojmenování, vidíme tu v počátcích Jednoty rozdělení údů ve tři skupiny; „kající“ budou brzy nazýváni počínajícími, za členy přijatí prospívajícími, osvědčení a jiné vedoucí konajícími [2 Kor. 7,1] či dokonalejšími.

Rychnovským svolením bylo regulováno i stěhování Bratří na místa, kde mohlo být lépe pečováno o jejich duchovní život. Byla zřízena péče o ty, kdo přišli o svůj domov, když jim pro jejich bratrství byl vzat nebo spálen majetek. Upraveno shromažďování i užívání almužen, aby se daru dostalo skutečně potřebným a aby bylo odstraněno všecko zlé domnění. Kněží se neměli do hospodaření almužnami vkládati. Vůči vrchnosti stanoveno zachovávat všecku poddanost a povinnost, roboty a platy. Mezi sousedy měl Bratr osvědčovat dobrou vůli a přátelskou shodu.

nic zevního neodvádělo od duchovního smyslu svátosti. Prohlašovali vysoké požadavky na působnost i soukromý život kněze; a naopak zase kněží bratrství, pověřeni ještě službou svým farnostem podobojí, spojovali se zpovědí kázeň v míře tak přísné, že se jí mimobratrství osadníci nechtěli podvolovat. Odmítali přísahu – v tom nebyli zcela výjimkou; i jiné zbožné kruhy české zastávaly totéž stanovisko, známé ovšem také jako příznak valdenství. Tím vším na sebe Bratří upozorňovali. A k tomu vystupovali na veřejnost zejména misijní činností Řehořovou, jenž zápasilo duše k jejich spasení a získával nové Bratry tu i onde, nedbaje na dojem, jaký způsobí třeba i přijetí někdejších – byť kajících – adamtů. Jednota nebyla ani ve svém dobrovolném ústraní mimo dohled veřejnosti. A dráždila nevěli kněží, dotčených vysokými požadavky, které Bratří kladli právě na kněze. Byli pomlouváni pro svá soukromá shromáždění. I královna se dala proti nim zaujmout. Roznášelo se o nich, že pomýšlejí na brannou vzpuru jako někdy táboři.

Jiří konečně nemohl nedbat žalob, které mu docházely, i když Rokycana hleděl Bratry chránit. Kněz Michal byl r. 1460 vězněn. Rokycana mu podle všeho pomohl na svobodu, ale musil se pak uchýlit z Kunvaldu na sousední panství rychnovské. Část kunvaldských Bratří odešla za ním k radosti rychnovského pána, jenž vítal pilné poddané. Příštího roku obnovil král starodávne zákony proti kacířům. V Praze byla uvězněna řada Bratří, mezi nimi pět studentů. Po mučení a po delším věznění vyvázli ti, kteří odvolali v chrámu Rokycanově, jehož patrně přičiněním byla jim předepsána co nejmírnější odvolací formule. Týkala se hlavně učení o svátostech. Odvolání studentů bylo ovšem formulováno přísněji. Dva z nich vytrvali a dostali se na svobodu jeden po dvou, druhý až po desíti letech. I venkovští Bratří byli stíháni, takže se musili na mnoha místech skrývat.

Také Řehoř byl zatčen, ale jeho rytířský původ jej uchránil od skřipce. Brzy vyvázl i z vězení. Hájil své spolubratry apologiemi, v nichž vyslovoval stěžejní bratrské zásady. Zejména zdůvodňoval po Chelčickém novozákonními doklady odpor proti zasahování světské moci do duchovních věcí. Zásada, že k víře nutit je proti smyslu evangelia, zůstala pro Bratry provždy příznačná. Řehoř se obrací proti kněžím jako proti předním původcům pronásledování – i to bude stálý tón v bratrských obranách – a ovšem odmítá pomluvy, že Bratří pomýšlejí na politickou akci, či dokonce na povstání, když se to zcela přičí

jejich víře. Jeho řeč je statečná a přímá. Bratři by mohli mstít své zmučené, ale nečiní toho, protože jim je trpělivost předním příkazem křesťanské lásky. Mučednictví jen zvýší počet věřících. Není strachu z utrpení maličkého Božího stáde, ale král a páni nechť pováží, že Bůh bude trestat království, v němž se děje krivda jeho pravdě.

Roku 1463 byl vězněn a Rokycanou vyslýchán kněz Martin z Krčína. Šlo opět o kázeň při podávání večere Páně, o její pojetí a o řád při jejím vysluhování. Nevíme, kdy Martin vyšel ze žaláře, a vůbec není dalších bezpečných zpráv jeho životě. Snad brzy zemřel, anebo nesetřval na cestě trpělivosti a přiklonil se k tábořskému radikalismu a od Jednoty se oddělil. Krčínský sbor se udržel.

Bratři se bránili trpělivostí i dalšími literárními obranami. Také někteří páni se za ně přimlouvali. Žádali pro ně veřejné slyšení. Především hleděl jim ulehčit Rokycana. Dostával se však v každém případě do těžké situace. Svě vlastní někdejší posluchače a žáky měl vyslýchat jako podezřelý z kacířství. A oni vyslovovali názory, které on aspoň v té určitosti nesdílel. Při své funkci a při svých politických ohledech se jich nemohl ujímat do té míry, jak by si sám přál. Pronásledování však postupně sláblo a posloužilo Bratřím k vnitřnímu upevnění. I jejich počet rostl. V Kunvaldě ani nevěděli, kolik mají spolubratři po různých krajích českých i moravských. Přestávali být pouhým kroužkem závislým na Rokycanovi.

Vůbec bylo zřejmé, že již jejich odchod z Prahy, který snad Rokycana přijal jako ulehčení ve vztahu k nim, způsobil, že se svému mistru vždy více odcizovali, když dřívější velmi častý styk mohl být nahrazován jen občasnými listy. Nová situace vedla Bratry k tomu, že se brali vždy více vlastní cestou a jejich společenství nabývalo určitějšího rázu. Utrvzovala se v nich víra, že jsou od Boha vyvoleni k zvláštním úkolům. Ověřovali si únosnost zásady řídit se ve víře a jejím výrazu i v životě samým Písmem a „zprávou apoštolskou“, jak je v Písmu obsažena. Nabývali nezávislosti na svých dotavadních učitelích a samostatnosti vedle příbuzných, byť vznikem starších bratrstev a kruhů zbožných lidí. Zakoušeli osobitost vlastního společenství. Pronásledování zvenčí nutně neslo s sebou zvýraznění sborového sebevědomí. Jako údové téhož sboru žijí spolu nejen tak, že se scházejí ke společným bohoslužbám, ale i tím, že si vzájemně pomáhají v křesťanském životě a vytvářejí mezi sebou

určitý řád. Společenství řádem podpírané vyžadovalo brzy i určitého roztržení členstva a rozlišení funkcí přidělených těm, kdo mohli vzdělávat a vést sbor, zpravidla rozsáhle diasporní.

Nejbohatší pohled do řádů bratrských sborů v jejich prvních počátcích podává „Spisek starých Bratří“ obsahující jejich „svolení“, učiněné „na horách rychnovských“ léta 1464. Bylo vyjádřeno asi o tři léta později znovu ve zhuštěnější formě snad jako podklad jednání s valdenskými, kterým měl být tento řád nabídnut ke společnému následování. Věřoucná základna bratrského společenství je tu vyslovena co nejstručněji, ale přece se vši výrazností: „Přede všemi věcmi nejprve o to sme se svolili, abychme se spolu v víře Pána Krista ostříhali a v spravedlnosti ustavovali, kteráž z Boha jest, v lásce přebývajíce, naději měli v Bohu živém.“ Víru, lásku a naději budou Bratři záhy ve svém bohosloví znovu a znovu vytyčovat jako věci podstatné vedle služebných [slova Božího, svátosti a klíčů] a případných, jimiž jim byly řady církevní. Celé svolení týká se pak života a řádů. Bratři se tu zavazují k životu ctnostnému a pokornému, jenž je ve víře, lásce a naději zakotven. Přislubují, že se budou navzájem vzdělávat a napomínat i napomenutí přijímat. Kdo by té smlouvy nedržel, podléhá kázní: nemůže být ujišťován spasením, pro těžší poklesky bude musit být odloučen od účasti na svátostech, nebo i zjevně ze sboru vyloučen, dokud se nepokaje. Je tu tedy naznačen trojí stupeň kázně. Termín „sbor“, jehož je při třetím stupni užito, znamená zde shromáždění, brzy však bylo přeneseno i na dům, v němž se shromáždění konala. Bratři budou pak velmi určitě odlišovat svůj sbor [„zbor“] od „kostela“ husitského či římského a záhy se stane totéž jméno názvem pro obec Bratří a Sester jako protějšek k „farnosti“ či „osadě“ oficiální církve.

Ve sboru mají zvláštní místo kněží, kteří do Jednoty vstoupili a „ti, kdož jiné učí“, tedy laičtí kazatelé typu Řehořova. Obojí jsou zavázáni k příkladnému životu ve skromnosti, bez soukromého majetku. Mají dbát vlastního duchovního růstu a věnovat se duchovenské službě. Vedle toho mají však pracovat ke své obživě a aby měli z čeho udělit bližním, jak po kněžích žádal již Chelčický. Kněží obcházel skupiny Bratří, v obvodu jejich sborů rozptýlené, v doprovodu „tovaryše“ jako svědka svého obcování. Do duchovenské péče v oblasti jiného sboru neměli se vkládat. Kněz i tovaryš měli i při dočasném zdržení na cestách pracovat rukama. Kněží byli varováni před lakomstvím i před shromažďováním knih. O jejich potřeby, pokud je nestačil